

ПАМ'ЯТКА
члена дільничної виборчої комісії
закордонної виборчої дільниці
на виборах Президента України 31 жовтня 2004 року

ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНА ДВК

1. Член дільничної виборчої комісії (ДВК) є *посадовою особою спеціального колегіального державного органу*, уповноваженого організувати підготовку та проведення виборів Президента України та забезпечити повне й однакове застосування законодавства щодо виборів Президента України (ч.1 ст.22 Закону).

Як посадова особа державного органу, член ДВК (як і вся комісія) зобов'язаний діяти лише *на підставі, в межах повноважень та у спосіб*, передбачений Конституцією та законами України (ч.2 ст.19 Конституції України).

Як член *колегіального* органу, член ДВК має *рівні з усіма іншими членами ДВК права*.

ДВК здійснює свої повноваження *на принципах законності, об'єктивності, незалежності, колегіальності, відкритості та публічності*. ДВК в межах своїх повноважень *приймає рішення, обов'язкові для всіх учасників виборчого процесу в межах території відповідної дільниці*.

Як *колегіальний орган*, усі *рішення* ДВК може приймати *лише на своєму засіданні* після обговорення шляхом голосування *більшістю голосів від її складу*. Засідання комісії є повноважним і може приймати рішення лише за умови присутності *не менше двох третин від її складу*. *Жодних рішень у разі відсутності кворуму прийнято бути не може*.

На всіх засіданнях дільничної виборчої комісії обов'язково ведеться протокол, а рішення комісії оформлюються у вигляді постанови. Лише з питань поточної діяльності комісія може приймати протокольні рішення.

ДВК має право звернення з власної ініціативи у межах свої повноважень до державних органів, установ та організацій України, їх посадових та службових осіб.

2. Член ДВК, зокрема, має право (ч.5 ст.29 Закону):

- брати участь у підготовці питань, що вносяться на розгляд виборчої комісії, виступати на засіданнях виборчої комісії, ставити іншим учасникам засідання запитання щодо порядку денного, вносити пропозиції з питань, віднесених до повноважень комісії;

- безперешкодно знайомитися з *усіма документами* виборчої комісії, членом якої він є;

- у разі незгоди з рішенням комісії у письмовій формі висловити окрему думку, яка додається до відповідного протоколу засідання виборчої комісії

- на відшкодування шкоди, заподіяної його життю, здоров'ю чи майну у зв'язку з виконанням обов'язків члена виборчої комісії, у порядку у розмірі, встановлених законодавством.

3. Член ДВК зобов'язаний (ч.6 ст.29 Закону):

- додержуватися Конституції України, цього та інших законів України з питань підготовки і проведення виборів;

- брати участь у засіданнях виборчої комісії;

- виконувати рішення виборчої комісії та обов'язки, покладені на нього згідно з їх розподілом у комісії.

Член ДВК повинен також:

- ознайомитися з виборчим законом, постановами та рекомендаціями, прийнятими Центральною та територіальними виборчими комісіями;

- обов'язково знати тих, хто представляє його кандидата, мати номер контактного телефону.

Члену ДВК забороняється брати будь-яку участь у передвиборній агітації, у тому числі публічно висловлювати оцінки кандидатів та партій (блоків), які їх висунули (ч.8 ст.29 Закону).

4. Повноваження члена ДВК припиняються одночасно з припиненням повноважень відповідної виборчої комісії (ч.3 ст.30 Закону).

Повноваження члена ДВК можуть бути, зокрема, припинені достроково у зв'язку з (ч.4 ст.30 Закону):

- його вибуттям на період до дня виборів за межі окремого закордонного виборчого округу, що тягне за собою неможливість виконувати обов'язки члена комісії;

- систематичним невиконанням покладених на нього обов'язків, засвідченим не менш як двома рішеннями з цього приводу виборчої комісії, до складу якої входить особа;

- систематичним або грубим порушенням ним законодавства України про вибори, встановленим рішенням суду або рішенням виборчої комісії вищого рівня;
- набранням щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину.

5. У день виборів (день повторного голосування) від 8 до 20 години за місцевим часом ДВК проводить *голосування*. Проведення голосування *не є засіданням* комісії; тому під час голосування ДВК не може розглядати жодного питання і тому *не може приймати ніякого рішення*.

6. На *засіданні* комісії, а також при *проведенні голосування* мають право бути присутніми *без дозволу чи запрошення комісії* (ч.9 ст.28 Закону):

- члени Центральної виборчої комісії;
- кандидати на пост Президента України, їх довірені особи;
- офіційні спостерігачі від кандидата або партії (блоку), яка висунула кандидата;
- міжнародні офіційні спостерігачі;
- представники засобів масової інформації (не більше двох від одного ЗМІ).

Від одного кандидата одночасно можуть бути присутніми не більше двох осіб.

На *засіданні* комісії можуть бути присутніми *інші особи* за *запрошенням* чи за *дозволом* комісії, про що комісія *приймає рішення*. При *проведенні голосування* ці особи *не можуть бути присутніми* (ч.10 ст.28).

СПИСКИ ВИБОРЦІВ

1. Список виборців на *закордонній виборчій дільниці* складає *дільнична виборча комісія* на підставі відомостей, поданих керівником представництва, командиром військової частини (з'єднання), дислокованої за кордоном України. Список виборців має бути складений *не пізніше 10 жовтня 2004 року* (ч.1 ст.35 Закону).

До списку виборців *на день їх складання* включаються громадяни України, які проживають або перебувають на території відповідної іноземної держави (або її частини, віднесеної до відповідної закордонної виборчої дільниці) *на підставі даних консульського обліку*.

2. Після отримання (складання) списку виборців ДВК надає його для *загального ознайомлення* у приміщенні ДВК (ч.4 ст.35). *Кожен громадянин України* має право ознайомитися зі списком виборців, *перевірити правильність* внесених відомостей *щодо себе чи будь-кого іншого* та *оскаржити* виявлені неправильності, у тому числі невключення або неправильне включення до списку як *себе*, так і *будь-якої іншої особи* (ч.2 ст.34).

3. Члени ДВК мають провести *уточнення* списків виборців. У процесі уточнення списку виборців ДВК та її члени повинні дотримуватися принципу: *Кожен виборець має право бути включеним до списку виборців, але лише один раз і лише на одній виборчій дільниці*.

4. Скарга щодо невірних відомостей у списку виборців може бути подана до відповідної ДВК. ДВК розглядає подану до неї скаргу *на засіданні* і приймає з її приводу *рішення*. У *день виборів* ДВК скарги щодо списків виборців *не приймає і не розглядає*.

5. Виборець, який перебуває на території, віднесеної до відповідної закордонної виборчої дільниці, однак не стоїть на консульському обліку, для свого включення до списку виборців повинен *особисто* подати до відповідної ДВК заяву про включення до списку виборців із зазначенням свого місця проживання в Україні, а також паспорт (закордонний, дипломатичний, службовий, або, у країнах, до яких виїзд дозволений без закордонного паспорта, – внутрішній паспорт) громадянина України, посвідчення особи моряка або члена екіпажу судна. *Із такою заявою виборець може звернутися не пізніше 23 жовтня*. ДВК, приймаючи рішення про включення цього виборця до списку виборців на закордонній виборчій дільниці, повідомляє Центральну виборчу комісію про це з метою виключення цього виборця зі списку за місцем його проживання.

6. Виборець, який прибув до закордонної виборчої дільниці із *відкріпним посвідченням*, виданим ДВК *звичайної* виборчої дільниці *в Україні*, подає його до ДВК закордонної виборчої дільниці разом із письмовою заявою про включення до списку виборців та з пред'явленням паспорта (закордонного, дипломатичного, службового, або, у країнах, до яких виїзд дозволений без закордонного паспорта, – внутрішнього паспорта) громадянина України, посвідчення особи моряка або члена екіпажу судна. Такий виборець включається до списку виборців на закордонній виборчій дільниці *без рішення ДВК*, у тому числі *у день виборів*.

7. Виборець, який вибуває з території, віднесеної до *закордонної* виборчої дільниці, де він включений до списку виборців, *на територію України*, може звернутися до відповідної ДВК закордонної виборчої дільниці із *письмовою заявою* про виключення його із списку та про видання йому

відкріпного посвідчення (ч.1 ст.33). На підставі його заяви ДВК *приймає про це рішення* та видає виборцю **відкріпне посвідчення**, виключивши його із списку виборців. **У день виборів відкріпні посвідчення не видаються**. Відкріпне посвідчення, видане ДВК закордонної виборчої дільниці, може бути використане тільки на **звичайній** виборчій дільниці **на території України**.

8. Бланки відкріпних посвідчень є документами суворої звітності і мають наскрізну нумерацію. ДВК отримує бланки відкріпних посвідчень від ЦВК *не пізніше як 29 вересня*. На бланку відкріпного посвідчення проставляється печатка ДВК.

9. Член ДВК, який на виконання рішення ДВК видає виборцю відкріпне посвідчення, зазначає своє прізвище та ініціали і ставить свій підпис, а також пропонує виборцю поставити підпис на відкріпному посвідченні. Без такого підпису відкріпне посвідчення **недійсне**. Член ДВК одночасно зазначає у *списку виборців* проти прізвища виборця „видано відкріпне посвідчення № ___”, дату видання та свій підпис.

У разі втрати виборцем відкріпного посвідчення воно повторно не видається.

10. Підставою для **розгляду** ДВК питання про уточнення списку виборців можуть бути:

- скарга виборця;

- подання органу (посадової особи), який подавав відомості, на підставі яких ДВК складала список виборців;

- документи, надані органами та посадовими особами на вимогу комісії;

- заява виборця з проханням *виключити* його зі списку виборців та видати **відкріпне посвідчення**;

- інші обставини, які стали відомі комісії.

11. Підставою для **внесення змін** до списку виборців на **закордонній** виборчій дільниці можуть бути:

1) рішення ДВК;

2) **відкріпне посвідчення**, подане виборцем разом із заявою про включення його до списку виборців на дільниці.

У день виборів підставою для включення виборця до списку виборців на **звичайній** виборчій дільниці може бути **виключно відкріпне посвідчення**.

Інших підстав для включення виборця до списку виборців у день виборів на закордонній дільниці немає!

12. На зазначених підставах *голова, заступник голови або секретар* ДВК **вносять зміни** до списку виборців. У разі **включення** виборця до списку виборців його прізвище та інші необхідні відомості вносяться у кінці списку виборців з присвоєнням виборцю чергового номера у списку. У графі „Примітка” обов’язково зазначається *підстава внесення зміни* до списку – номер і дата прийняття рішення ДВК, номер відкріпного посвідчення. Внесення змін засвідчується *підписом особи*, яка внесла зміни. Документи, які стали підставою внесення зміни до списку, є невід’ємними додатками до списку виборців.

13. Для забезпечення реалізації виборчих прав громадян ДВК завчасно, не пізніше як 22 жовтня (а виборцям, які мають голосувати на дільницях, утворених у виняткових випадках, – не пізніше як напередодні дня виборів), надсилає кожному виборцю, внесеному до списку виборців на відповідній дільниці, іменне повідомлення із зазначенням дати голосування, адреси приміщення для голосування, часу початку та закінчення голосування.

ВИБОРЧІ БЮЛЕТЕНІ

1. Виборчі бюлетені є *документами суворої звітності* і повинні містити:

- назву та дату проведення виборів;

- зазначення окремого закордонного виборчого округу;

- номер виборчої дільниці (крім бюлетенів для закордонних виборчих дільниць, які утворені у винятковому порядку *після 1 жовтня*, де передбачається місце для позначення номера виборчої дільниці);

- позначене місце для печатки ДВК;

- позначене місце для прізвища, ініціалів та підпису члена дільничної виборчої комісії, який видаватиме виборчий бюлетень.

Виборчий бюлетень має контрольний талон, відокремлений лінією відриву. Контрольний талон повинен містити:

- назву та дату проведення виборів;

- зазначення окремого закордонного виборчого округу;

- номер виборчої дільниці (крім бюлетенів для закордонних виборчих дільниць, які утворені у винятковому порядку після 1 жовтня, де передбачається місце для позначення номера виборчої дільниці);

- позначене місце для номера, за яким виборця внесено до списку виборців на дільниці;

- позначене місце для підпису виборця, який отримує виборчий бюлетень;

- позначене місце для прізвища, ініціалів та підпису члена дільничної виборчої комісії, який видаватиме виборчий бюлетень.

2. Виборчі бюлетені ДВК закордонної виборчої дільниці отримує від ЦВК, яка встановлює порядок такої передачі. Бюлетені повинні бути отримані ДВК **не раніше ніж 28 жовтня**.

ДВК закордонних виборчих дільниць, утворених після замовлення друку бюлетенів (після 1 жовтня), видаються виборчі бюлетені із зазначенням окремого закордонного виборчого округу, але **без зазначення номера дільниці**. Кількість таких бюлетенів визначається кількістю виборців на дільниці з урахуванням резерву.

Про передачу бюлетенів ЦВК складає протокол. ДВК разом із бюлетенем видається витяг із протоколу ЦВК, де зазначена **кількість переданих на виборчу дільницю бюлетенів**.

3. **Після отримання бюлетенів від ЦВК відповідальність за збереження бюлетенів несе ДВК**

4. **Приймання** виборчих бюлетенів відбувається на **засіданні** ДВК, яке розпочинається **невідкладно** після отримання бюлетенями. На кожному бюлетені ставиться печатка ДВК. Усі бюлетені перераховуються вголос.

ДВК, яка отримала бюлетені **без зазначення номера дільниці**, разом із проставлянням печатки ДВК **вписує** на кожному бюлетені та на його контрольному талоні у визначених місцях **номер виборчої дільниці**.

Слід уважно перевірити бюлетені щодо відповідності форми і змісту. Бюлетені без зазначення окремого закордонного виборчого округу та (або) з невідповідним зазначенням номера виборчої дільниці **не можуть бути використані**.

5. **Правило підрахунку** (застосовується у всіх випадках, коли комісія підраховує бюлетені): Визначений (**один!**) член комісії рахує бюлетені вголос, тримаючи неперераховані бюлетені (чи їх частину) у лівій руці, а правою беручи їх по одному і складаючи разом на столі. Усі інші члени комісії уважно спостерігають за цими діями, контролюючи підрахунок. Кожен член комісії має право провести у тому ж порядку повторний підрахунок (при наявності сумнівів у точності підрахунку). **Не дозволяється** розбивати комісію на дві чи декілька груп, кожна з яких рахує „свою частину”.

6. Якщо встановлена поштучним перерахунком кількість отриманих бюлетенів **відповідає** кількості, зазначеній у витягу з протоколу ЦВК, виборчі бюлетені складаються у сейф (металеву шафу) разом із витягом із протоколу ЦВК, де зазначена їх кількість. Сейф (шафа) закривається ключем, який зберігається у голови комісії, та **опечатується** – заклеюється (через отвір для ключа) паперовою стрічкою, на якій ставиться **печатка ДВК та підписи** усіх присутніх на засіданні – **членів ДВК, довірених осіб, офіційних спостерігачів**. Сейф в установленому порядку передається на постійну охорону. Після цього сейф (шафа) може бути розпечатаним та відкритим **тільки на засіданні комісії**.

7. Якщо встановлена поштучним перерахунком кількість отриманих бюлетенів **не відповідає** кількості, зазначеній у витягу з протоколу ЦВК, ДВК складає акт про розходження у кількості бюлетенів, у якому зазначає встановлену перерахунком кількість бюлетенів. Саме ця кількість вважається (поки не встановлено інше) **кількістю бюлетенів, отриманих ДВК**. Один примірник акта передається до ЦВК, а другий вкладається до сейфа (металевої шафи) разом із бюлетенями.

8. Якщо окремий кандидат на пост Президента України вибуває з балотування після виготовлення виборчих бюлетенів, за рішенням ЦВК до виборчого бюлетеня вносяться зміни з допомогою штампа „Вибув”. Якщо рішення ЦВК прийнято до отримання виборчих бюлетенів дільничними комісіями, ДВК **при прийнятті бюлетенів** разом із проставлянням печатки комісії ставить штамп „Вибув” проти прізвища кандидата, який вибув із балотування.

Проставляння штампа „Вибув” за рішенням ЦВК **обов’язкове!** Без такого штампа виборчий бюлетень вважається **недійсним** (ч.8 ст.72, п.4 ч.26 ст.78).

Також **недійсним** вважається бюлетень, у якому штамп „Вибув” проставлений без рішення ЦВК або проти прізвища кандидата, який не вибув із балотування. Якщо при проставлянні штампа „Вибув” окремі бюлетені виявилися зіпсованими (штамп поставлено не там, де слід), такі бюлетені погашаються шляхом відокремлення правого нижнього кута, їх кількість **підраховується** (за встановленим **правилом!**), про що складається акт комісії. Зіпсовані бюлетені **запаковуються**; у день виборів вони будуть враховані до **невикористаних**.

9. **Правило пакування:** Документи (бюлетені, предмети, контрольні талони і т.п.), які запаковуються, вкладаються у паперовий пакет (конверт, мішок). Пакет заклеюється, на місці

заклеювання ставиться печатка комісії. На пакеті робиться напис, що визначає його зміст (наприклад, „Зіпсовані бюлетені”), зазначається назва окремого закордонного виборчого округу та номер дільниці, кількість запакованих бюлетенів (контрольних талонів), дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів комісії.

10. Якщо рішення про внесення змін до бюлетеня поступило після отримання ДВК виборчих бюлетенів, **на своєму засіданні ДВК відкриває сейф**, після чого проводить необхідні дії, зазначені у пункті 8. Після цього виборчі бюлетені **підраховуються** (з урахуванням *зіпсованих*), в установленому порядку знову закриваються в сейф, який опечатується і здається охороні. Якщо кількість бюлетенів у підсумку підрахунку відрізняється від початкової, складається акт у порядку, вказаному у пункті 7.

11. **Правило відкривання сейфа:** Сейф з бюлетенями відкривається **на засіданні ДВК**, у присутності усіх членів комісії, довірених осіб, офіційних спостерігачів, які беруть участь у засіданні. Перед відкриттям сейфа необхідно оглянути стрічку, якою він опечатаний: чи вона та ж (з тими ж підписами і печаткою ДВК), якою опечатували сейф, чи вона не пошкоджена (надірвана), чи немає ознак її відклеювання. Якщо таких ознак немає, стрічка зривається, і голова ДВК ключем відкриває сейф. Якщо є ознаки заміни, пошкодження чи відклеювання стрічки, про це негайно повідомляється ЦВК. Після цього сейф обережно відкривається (з мінімальним пошкодженням стрічки), а вийняті з нього бюлетені відразу **перераховуються** (за встановленим **правилом!**). Про підрахунок бюлетенів, вийнятих із пошкодженого сейфа, складається акт, в якому зазначається виявлена кількість бюлетенів.

ПІДГОТОВКА ПРИМІЩЕННЯ ДЛЯ ГОЛОСУВАННЯ

1. Вимоги до приміщення для голосування встановлені ст.74 Закону в залежності від кількості виборців на дільниці. Заздалегідь перевірте відповідність наданого ДВК приміщення цим вимогам! Якщо приміщення не відповідає встановленим вимогам, ДВК своїм рішенням звертається до керівництва офіційного представництва України чи командира військової частини (формування) України з вимогою забезпечити ДВК відповідним приміщенням.

2. Не пізніше як 30 жовтня (а краще за тиждень до дня голосування) ДВК повинна затвердити планування приміщення для голосування – місця розміщення столів для видачі бюлетенів, кабін для таємного голосування, виборчих скриньок, місце для столу голови комісії та секретаря, місця для спостерігачів, довірених осіб кандидатів, представників засобів масової інформації. Розташування обладнання у приміщенні має бути таким, щоби місця видачі виборчих бюлетенів, вхід і вихід з кабін (кімнат) для таємного голосування, виборчі скриньки знаходилися у полі зору членів дільничної виборчої комісії та осіб, які мають право бути присутніми в приміщенні для голосування. Планувати приміщення слід так, щоби виборці, які входять у приміщення для голосування, не перетиналися із виборцями, які отримали виборчі бюлетені, а ті, у свою чергу, з виборцями, які проголосували.

3. Перед приміщенням для голосування, або у приміщенні, але до столів для видачі виборчих бюлетенів, повинні бути розвішані видані ЦВК інформаційні плакати усіх кандидатів, а також плакати, що роз'яснюють порядок голосування та відповідальність за порушення виборчого законодавства.

4. Підготовку приміщення для голосування та встановлення необхідного обладнання забезпечує ДВК, отримуючи фінансове та матеріально-технічне забезпечення для підготовки та проведення виборів від ЦВК. ДВК має заздалегідь подбати про необхідну кількість столів та стільців, про наявність іншого обладнання, перелік якого визначається Постановою ЦВК, про наявність *зв'язку, освітлення* (забезпечення резервного освітлення), забезпечення і дотримання правил пожежної безпеки.

5. Не пізніше ніж 30 жовтня ДВК повинна спланувати свою роботу у день голосування, розподіливши обов'язки між членами ДВК. При цьому слід забезпечити здійснення таких функцій:

- видача бюлетенів виборцям. Для цього список виборців розподіляється частинами між членами комісії з розрахунку, що з кожною частиною списку працюватимуть не менше двох членів комісії;
- контроль за *кабінами для таємного голосування* (підтримання порядку, наявність ручок (**не олівців!**), відсутність агітаційних матеріалів);
- контроль за *виборчими скриньками* (дотримання порядку опускання бюлетенів, охорона від неправомірного втручання в порядок голосування, недопущення пошкоджень виборчих скриньок);
- підтримання порядку на *вході* та на *виході* із приміщення для голосування;
- проведення голосування *за межами приміщення для голосування*;
- забезпечення прийому скарг, заяв, актів про порушення (голова та секретар комісії).

6. Розподіл обов'язків слід спланувати з урахуванням необхідності їх перерозподілу протягом дня, наприклад, спланувати порядок зміни членів комісій у виконанні ними своїх обов'язків під час почергової перерви на обід. Розклад роботи необхідно спланувати таким чином, щоби забезпечити неперервність і прозорість голосування протягом усього дня.

РАНКОВЕ ЗАСІДАННЯ ДВК

1. У день виборів не раніше як о 7¹⁵ розпочинається *ранкове* (підготовче) засідання ДВК, на якому мають право бути присутніми *довірені особи* кандидатів, *офіційні спостерігачі*, а також представники ЗМІ. До його порядку денного належать **три питання**:

- підготовка виборчих бюлетенів до голосування;
- погашення відкріпних посвідчень;
- опечатування виборчих скриньок.

2. На початку засідання відкривається сейф (металева шафа) з бюлетенями (з дотриманням **правила відкривання сейфу!**). У разі порушення опечатування сейфу бюлетені **підраховуються** (за **правилом підрахунку**).

Голова дільничної виборчої комісії **оголошує** (говорить голосно, привертаючи увагу присутніх) **кількість виборчих бюлетенів, отриманих дільничною виборчою комісією** на підставі витягу із протоколу ЦВК про передачу виборчих бюлетенів дільничній виборчій комісії або акту дільничної виборчої комісії про невідповідність кількості отриманих бюлетенів (акту про перерахунок бюлетенів, вийнятих з пошкодженого сейфа). Оголошена головою комісії кількість бюлетенів заноситься секретарем комісії до **протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців** на виборчій дільниці.

3. У разі **виявлення виборчих бюлетенів, які за своїми ознаками не відповідають вимогам до виборчих бюлетенів**, що мають використовуватися на цій виборчій дільниці, ДВК **вилучає їх, запаковує в окремий пакет** (за **правилом пакування**) і складає акт, який підписується всіма присутніми членами комісії, довіреними особами, офіційними спостерігачами. Про це повідомляється ЦВК. Виявлення таких виборчих бюлетенів є надзвичайною ситуацією, яка містить ознаки злочину, передбаченого статтями 157 та 158 Кримінального кодексу України. За ознаками вчинення такого злочину **повинна бути відкрита кримінальна справа відповідними правоохоронними органами**.

4. **Усі належні виборчі бюлетені голова видає заздалегідь визначеним членам дільничної виборчої комісії**, на яких рішенням дільничної виборчої комісії про розподіл обов'язків у день голосування покладено обов'язок видавати виборцям бюлетені. Разом з бюлетенями він також передає і відповідні листи списку виборців. **У сейфі (металевій шафі) після цього бюлетенів не повинно залишатись** (ніякого „резерву“!).

5. ДВК за відповідними відмітками у списку виборців встановлює **кількість виборців, які отримали відкріпні посвідчення** для дня виборів, та **номери** виданих відкріпних посвідчень.

6. ДВК підраховує (за **правилом підрахунку**) наявні невикористані бланки відкріпних посвідчень та встановлює їх **номери**. Невикористані бланки посвідчень **погашаються** шляхом відокремлення правого нижнього кута. Про погашення складається акт, де зазначається:

- **кількість** та **номери** отриманих ДВК бланків відповідних відкріпних посвідчень;
- **кількість виборців**, які отримали відповідні відкріпні посвідчення;
- **номери** невикористаних відкріпних посвідчень;
- **кількість погашених** відкріпних посвідчень.

7. При складанні акта ДВК перевіряє відповідність номерів отриманих, виданих та погашених бланків відкріпних посвідчень, а також перевіряє **баланс відкріпних посвідчень**: **сума кількості виданих відкріпних посвідчень та погашених бланків посвідчень повинна дорівнювати кількості отриманих ДВК бланків посвідчень**.

8. Погашені бланки відкріпних посвідчень **запаковуються** (за **правилом пакування**) і разом з актом зберігаються на дільниці до закінчення голосування та підрахунку голосів на дільниці, після чого транспортуються до ТВК разом з іншою виборчою документацією.

9. Голова ДВК **надає для огляду** членам ДВК, присутнім довіреним особам, офіційним спостерігачам, представникам ЗМІ по черзі всі наявні на виборчій дільниці **виборчі скриньки**. Після огляду кожної скриньки вона **пломбується** або **опечатується** печаткою ДВК, після чого у неї опускається **контрольний лист**. Після вкидання контрольного листа голова комісії надає для огляду наступну виборчу скриньку і проводить з нею ту ж процедуру.

У кожному контрольному листі зазначаються:

- позначення окремого закордонного виборчого округу, номер виборчої дільниці;
- час його вкидання;
- підписи голови, заступника голови, секретаря та інших членів ДВК;
- підписи присутніх довірених осіб, офіційних спостерігачів.
- печатка комісії.

10. Після опломбовування останньої виборчої скриньки та вкидання до неї контрольного листа) виборчі скриньки встановлюються на відведені для них місця. Після цього виборча дільниця вважається **готовою до проведення голосування**.

ГОЛОСУВАННЯ

1. **Відповідальність за організацію проведення голосування**, дотримання встановленого порядку голосування, забезпечення дотримання таємності волевиявлення виборців під час голосування, а також підтримання належного порядку у приміщенні для голосування **покладається на ДВК**.

2. Голосування проводиться з **8 до 20 години за місцевим часом**. Рівно о 8 годині ранку повинна бути забезпечена можливість доступу виборців до приміщення для голосування. З моменту початку голосування ДВК **не проводить жодного засідання комісії** до завершення процедури голосування виборців о 20 годині.

3. При проведенні голосування **мають право бути присутніми:**

- члени ЦВК;
- кандидати на пост Президента України, їх довірені особи;
- офіційні спостерігачі від кандидатів, партій (блоків), що їх висунули;
- міжнародні офіційні спостерігачі;
- представники ЗМІ.

Інші особи не мають права бути присутніми у приміщенні, де проводиться голосування, і не можуть бути запрошені ДВК.

4. Для отримання виборчого бюлетеня виборець, включений до списку виборців на дільниці, подає члену ДВК, який видає бюлетені, паспорт (закордонний, дипломатичний, службовий, або, у країнах, до яких виїзд дозволений без закордонного паспорта, – внутрішній паспорт) громадянина України, посвідчення особи моряка або члена екіпажу судна. **Без подання такого документа виборчий бюлетень не видається!**

5. Член ДВК перевіряє наявність виборця у списку виборців. **Виборцю, не включеному до списку виборців на дільниці, виборчий бюлетень не видається!**

6. Встановивши особу виборця та його наявність у списку виборців, член ДВК пропонує виборцю поставити свій **підпис двічі** – у списку виборців та на контрольному талоні бюлетеня. Після того член ДВК проставляє у контрольному талоні **номер виборця** у списку, а також **двічі** вписує своє **прізвище й ініціали** та ставить свій **підпис** – у виборчому бюлетені та у контрольному талоні. **Жодних інших позначок на виборчому бюлетені робити не можна!**

7. Член ДВК відокремлює контрольний талон від бюлетеня і **видає виборцю виборчий бюлетень**. Контрольний талон залишається у члена ДВК. **Виборцю можна видати тільки один виборчий бюлетень!**

8. Виборець заповнює виборчий бюлетень у **кабіні для таємного голосування**.

Визначений член ДВК контролює, чи перебуває **лише один виборець** у кабіні для таємного голосування. Член ДВК повинен впускати **по одному виборцю** до кабіні для голосування та не дозволяти проходити разом з виборцем до кабіні членам його сім'ї, друзям чи іншим стороннім особам. Виборець з фізичними вадами може запросити з відома члена комісії іншого виборця (**не члена комісії, не довірену особу і не офіційного спостерігача!**) для допомоги у заповненні бюлетеня. Член ДВК повинен слідкувати, щоб виборець не перебував надто довго у кабіні для таємного голосування.

Необхідно періодично перевіряти кабіні таємного голосування, де виборці могли б залишити бюлетені чи агітаційні матеріали.

9. Виборець опускає заповнений бюлетень до виборчої скриньки. З огляду на те, що скриньки виготовлені з прозорого матеріалу, з метою забезпечення таємності голосування член ДВК, який контролює виборчі скриньки, радить виборцю скласти бюлетень (краще вчетверо) перед його вкиданням.

Виборець повинен **самостійно** опустити заповнений виборчий бюлетень до скриньки; виборець з фізичними вадами може скористатися допомогою іншого виборця, за винятком зазначених вище осіб.

10. Виборець повинен вкинути заповнений бюлетень до скриньки. У разі, якщо виборець проходить повз скриньку, не вкидаючи бюлетень, йому слід нагадати про це. **Забороняється** передача виборчого бюлетеня (заповненого чи незаповненого) іншим особам, а також отримання виборчого бюлетеня від інших осіб (крім уповноваженого члена ДВК, який видає бюлетені). Такі дії, у разі їх вчинення, **містять ознаки злочину, передбаченого частиною першою статті 158 Кримінального кодексу України**, та караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років.

11. Якщо виборець допустив помилку при заповненні бюлетеня, допускається *заміна бюлетеня*. Для цього виборець повинен звернутись до члена ДВК, у якого він отримав бюлетень, із письмовою заявою та повернути зіпсований виборчий бюлетень. При виданні виборцю іншого бюлетеня член ДВК робить відповідну позначку у списку виборців і повторно розписується. Виборець не розписується повторно у списку виборців. Підписи у виборчому бюлетені та в контрольному талоні вносяться на загальних підставах.

Повернутий бюлетень відразу *погашається* як невикористаний, про що складається акт. Такі погашені бюлетені зберігаються окремо до моменту підрахунку голосів виборців на дільниці і будуть враховані при підрахунку та запаковані разом з *невикористаними* виборчими бюлетенями.

12. Виборець має перебувати на дільниці протягом часу, необхідного для голосування. Цей час складається з часу, який потрібен йому:

- для отримання виборчого бюлетеня;
- для заповнення виборчого бюлетеня у кабіні (кімнаті) для таємного голосування;
- для того, щоби пройти з кабіні для таємного голосування до виборчої скриньки та опустити виборчий бюлетень у скриньку.

Виборець, який проголосував, повинен невідкладно покинути приміщення для голосування. Він не може повторно пройти у приміщення для голосування.

13. Під час проведення голосування виборець може бути включеним до списку виборців на дільниці *лише на підставі відкріпного посвідчення*.

Відомості про виборця, який включається до списку, вносяться головою, заступником голови або секретарем ДВК *в кінці списку*. Після цього виборець у загальному порядку отримує виборчий бюлетень.

Під час голосування ДВК *не може розглядати* питання про включення виборця до списку виборців.

14. Голосування закінчується *о 20 годині*. За 15 хвилин до визначеного часу робиться попереднє оголошення для всіх присутніх виборців про наближення закриття виборчої дільниці. Якщо на 20 годину біля дверей до приміщення для голосування є черга виборців, їх пропускають у приміщення для голосування, після чого *доступ у приміщення припиняється*. Закриття дільниці раніше визначеного часу, як і продовження часу голосування, *не допускається*.

ПІДРАХУНОК ГОЛОСІВ НА ВИБОРЧІЙ ДІЛЬНИЦІ

1. Підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці здійснюється *відкрито та прозоро у тому ж приміщенні*, де відбувалося голосування, на підсумковому *засіданні* ДВК, яке розпочинається відразу після закінчення голосування, проводиться *без перерви* і закінчується *підписанням усіх примірників протоколу* про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці та *засвідченням відповідних копій* протоколу. Як усяке засідання, воно супроводжується веденням *протоколу засідання*. З кожного спірного питання, яке виникає під час підрахунку голосів виборців, приймається рішення комісії відкритим голосуванням більшістю голосів від складу комісії. На час розгляду питання і прийняття рішення підрахунок голосів зупиняється. Крім ведення *протоколу засідання* комісії, під час підрахунку голосів секретар комісії одночасно поступово вносить відомості до ще одного протоколу – *протоколу про підрахунок голосів виборців*.

2. Порядок проведення засідання ДВК з підрахунку голосів чітко встановлений ст. 78 Закону. Потрібно *чітко дотримуватися* визначеної *послідовності дій*, не пропускаючи і не переставляючи відповідних операцій. Дотримання вимог Закону можна забезпечити таким чином: один із членів комісії послідовно вголос зачитує відповідну частину статті 78 Закону; визначені члени комісії виконують зазначені процедури; всі інші присутні на засіданні уважно спостерігають за їх діями.

3. *Офіційні спостерігачі* можуть проводити спостереження за процедурою підрахунку голосів з *будь-якої відстані*, не заважаючи членам ДВК фізично. Офіційні спостерігачі мають право проводити аудіо- та відеозапис, кіно- та фотозйомку *без дозволу комісії*. *Офіційні спостерігачі не мають права брати участь у підрахунку голосів*.

4. На першому етапі підсумкового засідання ДВК розглядає звернення (заяви та скарги), акти про порушення, які надійшли до неї під час голосування. Оскільки під час голосування комісія не могла проводити засідання, вона має розглянути всі питання, які виникли під час голосування виборців на виборчій дільниці. Щодо кожного звернення (заяви чи скарги) має бути прийняте вмотивоване рішення комісії, яке оформляється її постановою. При цьому ДВК повинна встановити кількість випадків *незаконного голосування*. До випадків незаконного голосування відносяться:

- вкидання виборчого бюлетеня до скриньки за виборця іншою особою;
- голосування особами, які не мають права голосу;

- голосування особами, які не включені до списку виборців на дільниці;
- голосування особами, які безпідставно включені до списку виборців на дільниці;
- голосування особою більше ніж один раз.

Велика кількість випадків незаконного голосування може призвести до визнання голосування на виборчій дільниці недійсним (п.1 ч.1 ст.80 Закону).

5. Після розгляду цих питань комісія може приступити до процедури підрахунку голосів виборців.

На момент початку підрахунку голосів на столах не повинно бути ніяких зайвих предметів та паперів. Члени комісії повинні користуватися тільки *олівцями*, *ручка* має бути тільки у секретаря комісії, який веде протокол засідання та вносить встановлені відомості у протокол про підрахунок голосів.

6. На **другому етапі** підсумкового засідання ДВК виборчі скриньки **не відкриваються** і мають постійно бути в полі зору всіх присутніх на засіданні. Послідовність дій до їх відкриття має бути такою:

- закриття та підписання списку виборців;
- встановлення *кількості виборців на виборчій дільниці* на підставі списку виборців;
- **оголошення** *кількості виборців на виборчій дільниці* та занесення її секретарем до протоколу

про підрахунок голосів;

- підрахунок *невикористаних виборчих бюлетенів*;
- **оголошення** *кількості невикористаних виборчих бюлетенів* та занесення її секретарем до

протоколу про підрахунок голосів;

- *погашення* невикористаних виборчих бюлетенів;
- *пакування* (за **правилом пакування**) невикористаних виборчих бюлетенів;
- підрахунок кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені, за *підписами у списку виборців*;
- **оголошення** кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені, за підписами у списку

виборців;

- підрахунок кількості *контрольних талонів* виборчих бюлетенів;
- **оголошення** кількості контрольних талонів виборчих бюлетенів.

7. У цей час має бути перевірений **баланс виборців**: *кількість виборців*, які поставили свій підпис у списку виборців за отримання виборчого бюлетеня, повинна дорівнювати *кількості контрольних талонів*, відокремлених від виданих бюлетенів.

У разі відповідності ця кількість **оголошується** як *кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені*. Ця кількість вноситься до протоколу про підрахунок голосів.

У разі невідповідності цих кількостей (ч.11 ст.78) ДВК складає акт із зазначенням встановленої рішенням дільничної виборчої комісії причини такої невідповідності. Цей акт підписується присутніми членами ДВК, а також всіма присутніми на дільниці під час підрахунку голосів. Комісія **встановлює** кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені, своїм **рішенням**. Ця кількість **оголошується** та вноситься до протоколу про підрахунок голосів.

8. Подальші дії ДВК на **другому етапі** (до відкриття виборчих скриньок) такі:

- **пакування** (за **правилом пакування**) *списку виборців, витягу зі списку виборців*, а також заяв, на підставі яких складався включення виборців до списку виборців у день голосування в окремий пакет;
- пакування (за **правилом пакування**) *контрольних талонів* бюлетенів.

9. ДВК перевіряє **баланс бюлетенів**: *кількість виборчих бюлетенів, отриманих* ДВК, має дорівнювати **сумі** *кількості невикористаних виборчих бюлетенів і кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені*.

При невідповідності цих даних дільнична виборча комісія складає акт із зазначенням встановленої рішенням дільничної виборчої комісії *причини такого розходження*; акт підписується членами дільничної виборчої комісії та всіма присутніми на дільниці під час підрахунку голосів. Недотримання **балансу бюлетенів** означає, що на дільниці **пропала** або **з'явилася** певна кількість бюлетенів. Це змушує членів ДВК бути особливо уважними при підрахунку бюлетенів.

10. На **третьому етапі** підсумкового засідання ДВК приступає до роботи з **виборчими скриньками**. Скриньки відкриваються по чергово, останніми відкриваються, у разі їх наявності, виборчі скриньки з *пошкодженими печатками або пломбами*, а також іншими пошкодженнями, виявленими під час голосування.

З *кожною скринькою* по черзі виконуються такі операції:

- перевірка цілісності пломб або печаток на кожній із виборчих скриньок;
- відкриття **по чергово** виборчих скриньок;
- перевірка наявності у кожній скриньці при її відкритті *контрольного листа*;
- відокремлення від бюлетенів *предметів*, що не є виборчими бюлетенями *встановленої форми*.
- підрахунок та оголошення *кількості виборчих бюлетенів* у кожній виборчій скриньці;

Тільки після того, як бюлетені зі скриньки було складено окремо, підраховано, а предмети вилучено, відкривається наступна виборча скринька.

Типовим порушенням є відкриття підряд усіх скриньок та змішування їх вмісту без перерахування.

11. Після відкриття останньої скриньки проводиться:

- пакування предметів;
- встановлення кількості виборчих бюлетенів у всіх виборчих скриньках, тобто **кількості виборців, які взяли участь у голосуванні**;
- оголошення кількості виборців, які взяли участь у голосуванні та занесення її секретарем до протоколу про підрахунок голосів.

12. Після цього визначений член ДВК проводить *сортування бюлетенів* за прізвищами кандидатів на пост Президента, окремо складаючи *недійсні бюлетені* та бюлетені, у яких виборець не підтримав жодного кандидата ("*проти всіх*"). При сортуванні виборчих бюлетенів член ДВК оголошує результат волевиявлення виборця у кожному бюлетені та показує кожний бюлетень усім членам комісії, кладучи його на місце, позначене відповідною табличкою. **Кожен виборчий бюлетень має бути показаний всім членам комісії, і його зміст має бути оголошений.** Члени ДВК повинні контролювати правильність сортування бюлетенів.

13. **Недійсними** вважаються виборчі бюлетені:

- на яких відсутня **печатка** відповідної ДВК (або наявна печатка **іншої** ДВК);
- якщо *немає зазначення окремого закордонного виборчого округу* та (або) зазначений на виборчому бюлетені **номер виборчої дільниці не відповідає номеру виборчої дільниці**, на якій проводиться підрахунок голосів;
- на яких не зазначено прізвище та (або) відсутній підпис члена дільничної виборчої комісії, який його видав, або міститься підпис особи, яка не є членом виборчої комісії цієї виборчої дільниці або не видавала виборчі бюлетені;
- якщо у бюлетені не проставлено штамп „Вибув” відповідно до рішення ЦВК, проставлено штамп „Вибув” без рішення ЦВК або не у відповідності з рішенням ЦВК;
- якщо у виборчому бюлетені зроблено *більш як одну позначку* проти прізвищ кандидатів чи проти прізвища кандидата і тексту "Не підтримую жодного кандидата на пост Президента України";
- якщо не поставлено *жодної позначки*;
- якщо не відірвано *контрольний талон* бюлетеня;
- якщо неможливо з інших причин встановити зміст волевиявлення виборця.

При виникненні сумнівів щодо дійсності виборчого бюлетеня питання вирішується дільничною виборчою комісією шляхом голосування. При цьому кожен член комісії має право особисто оглянути виборчий бюлетень. На час огляду виборчого бюлетеня підрахунок інших виборчих бюлетенів припиняється.

14. Визначений член ДВК підраховує (за **правилом підрахунку!**) кількість недійсних бюлетенів. Встановлена *кількість недійсних бюлетенів* оголошується; секретар ДВК заносить її до протоколу.

Недійсні бюлетені запаковуються (за **правилом пакування**).

15. Визначений член ДВК підраховує (за **правилом підрахунку!**) кількість бюлетенів, поданих за кожного кандидата, а також поданих „проти всіх”. Кожен член комісії має право перевірити або перерахувати відповідні виборчі бюлетені. Доцільно перерахувати виборчі бюлетені, подані за основних кандидатів (зокрема, за О.Мороза, П.Симоненка, В.Ющенко, В.Януковича), за кандидатів, які набрали помітну кількість голосів на дільниці, а також подані „проти всіх”. При цьому слід перевірити, чи правильно розкладені виборчі бюлетені, тобто чи не зараховуються, наприклад, певному кандидату бюлетені, подані за іншого. Такий перерахунок і перевірка проводиться при уважному спостереженні усіх інших членів комісії.

Встановлені кількості голосів, подані виборцями за кожного кандидата, та поданих проти всіх кандидатів, **оголошуються**. Секретар ДВК заносить їх до протоколу.

16. ДВК проводить перевірку *найважливішого балансу – балансу голосів*: *сума кількостей голосів, поданих за кожного з кандидатів, поданих проти всіх кандидатів, та кількості недійсних бюлетенів повинна дорівнювати кількості виборців, які взяли участь у голосуванні*.

Порушення балансу голосів є ознакою неправомірних дій при підрахунку голосів. У залежності від сторони, в яку порушений баланс, можливі такі варіанти: у процесі підрахунку голосів або певна кількість бюлетенів, які були вийняті з виборчих скриньок, *пропала*, або певна кількість бюлетенів *була підкинута*. Ця ситуація вимагає уважного вивчення комісією. Підсумок такого вивчення оформляється актом, у якому ДВК встановлює можливу причину порушення балансу.

Якщо порушення балансу викликане помилками при підрахунку голосів, ДВК складає новий примірник протоколу про підрахунок голосів з поміткою „Уточнений”.

17. Бюлетені, подані за кожного кандидата, а також бюлетені, подані „проти всіх”, *запаковуються окремо* (за **правилом пакування**).

18. При *відсутності* у виборчій скриньці **контрольного листа**, а та у разі, якщо при відкритті переносної виборчої скриньки у ній виявиться *більше виборчих бюлетенів, ніж зазначено в контрольному листі* у цій скриньці, при встановленні загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні та при підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці виборчі бюлетені з таких скриньок *не враховуються*.

ДВК у кожному з вищевказаних випадків складає акт. Виборчі бюлетені, що не підлягають врахуванню при встановленні загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та при підрахунку голосів виборців, *запаковуються* (за **правилом пакування**).

19. Таким чином, перебіг підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці разом із встановленими результатами фіксується *протоколом засідання ДВК*; крім того, результати підрахунку голосів вносяться секретарем до першого примірника *протоколу про підрахунок голосів виборців* на дільниці.

За *завідомо неправильний підрахунок голосів* виборців частиною 3 статті 158 Кримінального кодексу України передбачена **кримінальна відповідальність**.

20. Після закінчення підрахунку бюлетенів ДВК проводить завершальний, **четвертий етап** підсумкового засідання – оформлення **усіх примірників** протоколу про підрахунок голосів на виборчій дільниці.

Відомості у протоколі про підрахунок голосів фіксуються *цифрами і прописом*. **Забороняється** заповнення протоколів про підрахунок голосів на виборчій дільниці *олівцем*, а також внесення до них без відповідного рішення комісії *будь-яких виправлень*.

21. Протокол про підрахунок голосів на виборчій дільниці складається у кількості примірників, яка *на чотири більша, ніж кількість членів ДВК*. Примірники протоколу нумеруються і мають однакову юридичну силу.

У протоколі про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці зазначаються дата і час (година і хвилини) його підписання членами дільничної виборчої комісії. **Кожен примірник** протоколу підписується головою, заступником голови, секретарем та іншими членами дільничної виборчої комісії, які присутні на засіданні комісії. У разі відсутності підпису члена дільничної виборчої комісії у протоколі проти його прізвища зазначається причина відсутності підпису. Протокол засвідчується печаткою дільничної виборчої комісії. **Перший примірник** протоколу мають право підписати кандидати на пост Президента України, їх довірені особи, офіційні спостерігачі, які були присутні при підрахунку голосів виборців.

22. Перший і другий примірники протоколу ДВК про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці *запаковуються* (за **правилом пакування**). Третій примірник протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці зберігається у секретаря дільничної виборчої комісії, четвертий примірник зазначеного протокол **невідкладно вивіщується для загального ознайомлення** в приміщенні дільничної виборчої комісії, а решта по одному примірнику протоколу **видається членам ДВК**.

23. Кандидатам на пост Президента України, їх довіреним особам, офіційним спостерігачам, які були присутні при підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, на їх прохання *невідкладно* видаються **копії протоколу про підрахунок голосів**, засвідчені головою і секретарем дільничної виборчої комісії та скріплені печаткою комісії.

24. Підсумкове засідання ДВК вважається закінченим після підписання останнього примірника протоколу ДВК про підрахунок голосів. Зміст протоколу про підрахунок голосів виборців на закордонній виборчій дільниці після його підписання членами ДВК *невідкладно* передається за допомогою технічних засобів зв'язку до ЦВК.

ВИЗНАННЯ ГОЛОСУВАННЯ НА ВИБОРЧІЙ ДІЛЬНИЦІ НЕДІЙСНИМ

1. ДВК може визнати голосування на виборчій дільниці **недійсним** у разі встановлення нею порушень вимог цього Закону, внаслідок яких *неможливо достовірно встановити результати волевиявлення виборців*. ДВК може визнати голосування на виборчій дільниці *недійсним* за наявності **лише таких обставин**:

- випадків **незаконного голосування** у кількості, що перевищує 10% *кількості виборців, які взяли участь у голосуванні* на виборчій дільниці;

- виявлення у виборчих скриньках виборчих бюлетенів у кількості, що перевищує більше ніж на 10% кількість виборців, які взяли участь у голосуванні на виборчій дільниці;
- знищення або пошкодження виборчої скриньки (скриньок), що унеможливує встановлення змісту виборчих бюлетенів, якщо кількість цих бюлетенів перевищує 10% кількості виборців, які взяли участь у голосуванні на виборчій дільниці.

2. У разі виявлення таких обставин у кожному випадку ДВК складає відповідний акт, який підписується всіма присутніми членами ДВК та скріплюється печаткою виборчої комісії. Такий акт (акти) є підставою для розгляду ДВК питання про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним.

3. У разі прийняття рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним підрахунок голосів припиняється після встановлення кількості недійсних бюлетенів. Усі виборчі бюлетені **запаковуються разом** (за **правилом пакування**).

ПЕРЕДАЧА ВИБОРЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ДО ЦВК

Перший і другий примірники протоколу про підрахунок голосів виборців на закордонній виборчій дільниці, до яких додається інша виборча документація (запаковані списки виборців, бюлетені, відкріпні посвідчення і т.п.), через відповідні центральні органи виконавчої влади в передається до ЦВК у порядку, встановленому постановою Центральної виборчої комісії.